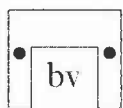
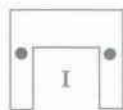

Ett köpmanshus i Stadsgården

Åke Abrahamsson

När rysshandeln upphörde på 1820-talet tog svenskarna över. I Södra stadshuset öppnades verkstäder och bodar och de av ryssarna övertagna gårdsmagasinen uthyrdes till inhemska grosshandlare och fabriker. Efter parisiskt föredöme uppfördes också, i anslutning till den norra flygeln, en ny basarbyggnad – Stockholms första. Affärlivet blomstrade i Södra stadshuset ända fram till mitten av 1930-talet, då Stadsmuseet gjorde anspråk på utrymmena.

En tidig galleria

Våren 1819 lanserade stadsarkitekten Carl Christoffer Gjörwell ett nytt salubodsprojekt, tänkt att ersätta kollegan Carlbergs på 1740-talet planerade men aldrig förverkligade ryssbodsanläggning.

Efter Karl XIV Johans godkännande uppfördes basarbyggnaden året därpå. Med sina tre avsatser utefter Brunnsbacken liknade den en förlängd trappbro upp till Södra stadshusets ena flygelgavel. Inuti fanns 16 för tiden moderna butikslokaler och de så kallade Brunnsbodarna blev snabbt ett populärt köpcenter.

I 1835 års mantalslängder framgår att i åtta av bodarna bedrevs klädmäklerihandel, där kunder av båda könen kunde beställa och köpa olika klädespersedlar. För damerna fanns även två nålstolskramhandlare med spetsar, broderier och sytillbehör. Vid sidan låg ett skomakeri, en tobakshandel och en mindre krogrörelse.¹ Brunnsbodarna var främst ett ställe där man ekiperade sig och så förblev det fram till 1865, då

tillbyggnaden revs för att ge plats åt den nya sammanbindningsbanan.²

Spelkort, punsch och likkistor

Tillverkning och försäljning skedde också i själva Södra stadshuset. I huvudbyggnaden fanns Alexander Bomans kortmanufaktur, som specialiserat sig på spelkort. Arbetsstyrkan bestod av sju män och nio kvinnor och verksamheten pågick fram till 1846. Senare, på 1890-talet, tillverkades där likkistor och möbler i S A Kjellgrens snickerirörelse. Verkstad och butik låg på andra våningen, norr om trapphuset, med ingång Götgatan 1. I våningen inunder, med ingång från Peter Myndes backe 6, fanns samtidigt Albert Ljunges bokbinderi.³

Bottenvåningen, däremot, användes mest som varuupplag. I de gamla ryssmagasinen mot den förslummade gården fanns, enligt en förteckning från 1869, gjutgodsprodukter, trikåvaror och viktualier.⁴ Senare tillkom ett glasförråd, ett lager för en lysoljeaffär och en firma som hyrde ut vågar och presenningar.⁵ Magasinen i norra flygeln nyttjades av Spaaks bryggerifirma, men framför allt av Dahlheim & Engströms berömda vinhandel som där hade sitt vinlager och bedrev egen punsch tillverkning. Själva butiken, öppnad 1890, låg i våningen ovanför med fönster och magnifika skyltar mot Södermalmstorg och Götgatan. I likhet med möbelhandeln och bokbinderifirman använde man samtidigt de sjaskiga flygelgavlarna som väl synliga reklamtavlor.

Utsikt från Mosebacke mot Riddarholmen och Stadsholmen. Till vänster ses brunnen vid Brunnbacken samt de tre terrassliknande bodarna, försedda i samband med Sammanbindningsbanans tillkomst. Okänd fotograf, c:a 1862. SSM.

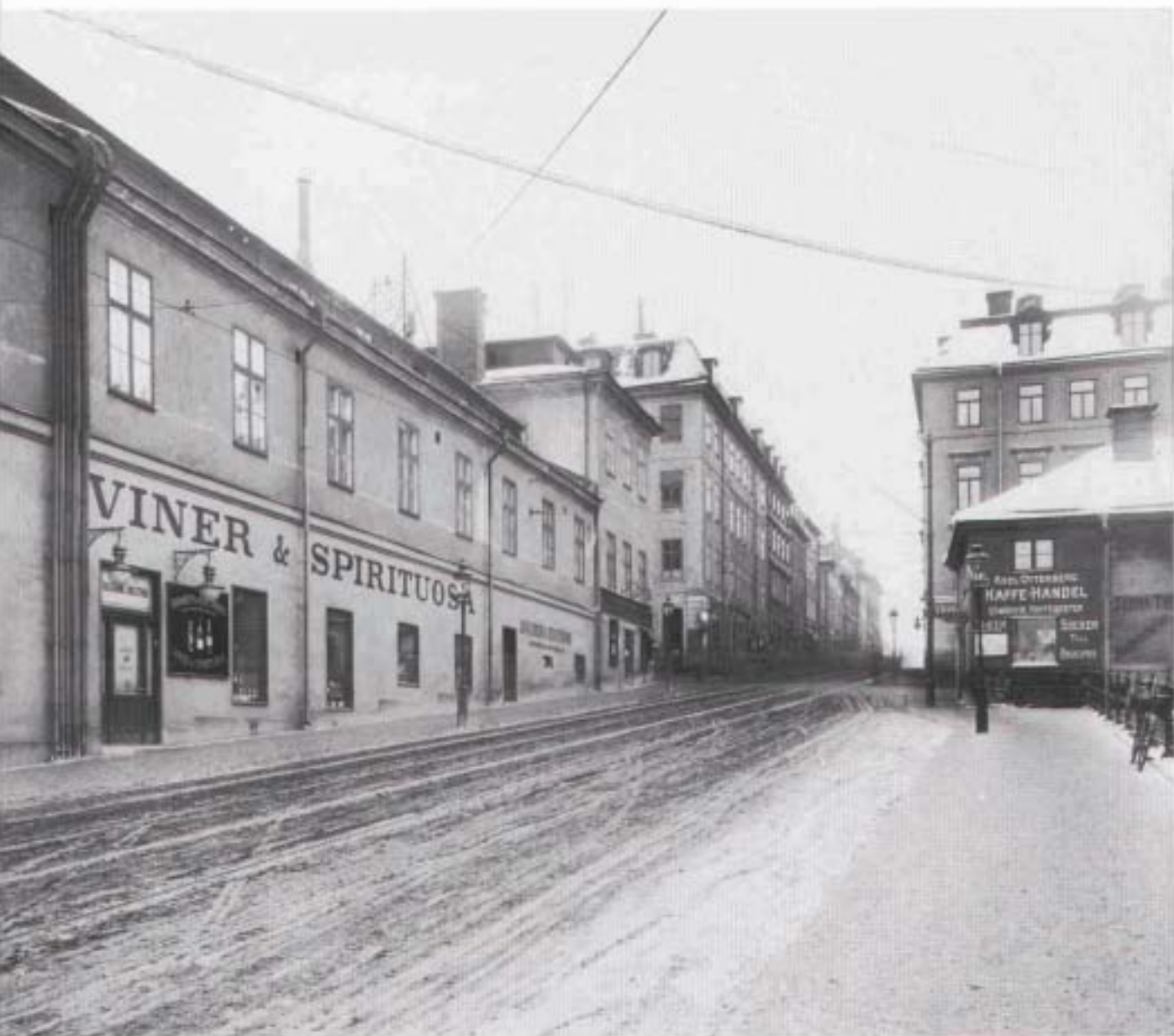
Under första världskriget inlöstes Dahlheim & Engström av Stockholmssystemet, som lade ned punsch-tillverkningen, utökade lokalerna mot Brunnbacken och började sälja vin och spirituosa på motbok. Rummen intill, mot Götgatan, och en del av källarvåningen övertogs vid samma tid av Stockholms Allmänna Restaurang AB (SARA-bolaget), som där hade sitt livsmedelslager. Utan mat, ingen sprit – så löd den nya tidens krogpolitik.⁶

Bredvid låg under krigsåren en filial till Statens livsmedelskommission, med uppgift att dela ut ransoneringskuponger. I södra flygelns gårdsmagasin förvara-

des insaltade griskroppar tillsammans med – asbestskivor.

Och mittöver, i norra flygeln, höll SARA levande fisk och fjäderfä. Aina Persson, som bodde i huset 1917–1935, minns hur hon som liten flicka brukade se på när lagerföreståndaren – kallad ”Skarprättarn” – nackade höns och kycklingar till hungriga restauranggäster.⁷

På baksidan, innanför porten Peter Myndes backe 6, kunde man från 1870-talet beställa och köpa billig gödsel i ett kontor tillhörande stadens renhållningsverk. Gödseln, som fanns att avhämta vid Lövsta-

Brunnsbacken och Hornsgatan västerut. Dahlheim & Engströms berömda vinhandel skulle några år senare övertas av Stockholmsystemet. Okänd fotograf, 1909. SSM.

sopstation, bestod till att börja med av hästspilling och latrinråvara. 1898 tillkom så den populära ”pudretten”, en blandning av latrin och torvströ. Som extraerbjudande salufördes grov- och hushållsopor.⁸

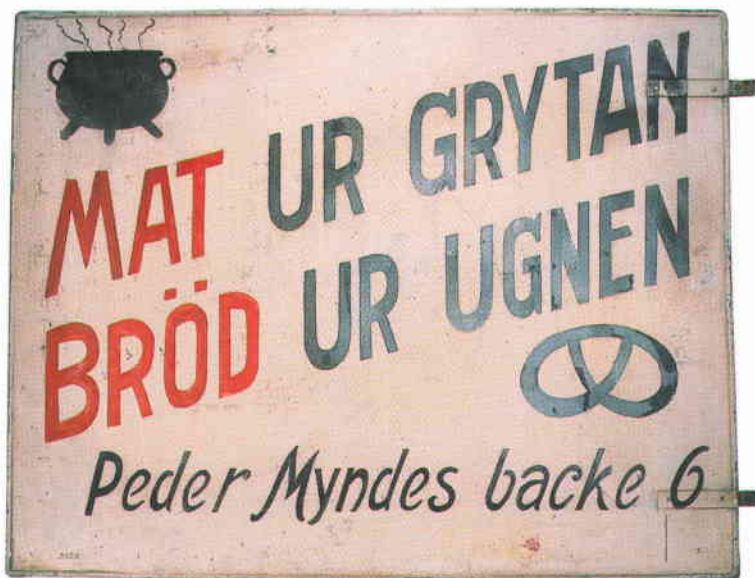
Senare fanns där ett stenhuggeri, varpå lokalerna 1920 övertogs av hushållslärarinnan Gertrud Bergström för en inrättning kallad ”Mat i grytan – Bröd ur ugnen”. För en låg penning kunde traktens kontorsanställda här inhandla sin lunchmat. Vid grytorna och ugnen arbetade praktiserande hushållselever. Efter ett par år flyttade verksamheten en trappa ned, till en tidigare bostadslägenhet, där matlagningen och brödbakningen fortsatte ända fram till 1935.

Strax invid, mot flygelgaveln, bodde familjen Persson i ett par rum som i början av seklet, under överinseende av Drottning Victorias centralkommitté, använts som syateljé för hovets uniformer.⁹

Ovanför, i den gamla anatomisalen i hörnet mot Peter Myndes backe, bodde en fru Olsson med dotter, vilkas hem fungerade som en filial till IOGT:s nykterhetsförening.¹⁰ Den före detta anatomiska teatern och ryska kyrkan, högst upp i huvudbyggnaden i hörnet mot Södermalmstorg, användes i sin tur av KFUM som där – och på gården – bedrev scoutverksamhet.

Det fanns också ett par nytillkomna butiker. Till höger om porten Götgatan 1, med egen ingång, låg John Sylanders garnaffär, dessförinnan nyttjad som lokal telefonstation.

Närmare hörnet mot Peter Myndes backe fanns slutligen en liten frukt- och konfektyrhandel. Innehavaren, ”Fruktpelle”, var den som 1931 skänkte det nyinflyttade Stadsmuseet dess första möblemang – i form av några uttjänta fruktlådor.¹¹

Skylt uppsatt i hörnet Peter Myndes backe och Götgatan, omhändertagen vid södra flygelns ombyggnad 1939. Foto Britt Olstrup/SSM.